

DOS MONESTIRS FEMENINS A PRIMERA LÍNIA DE FOC

1714-2014

**PROJECTE PER A LA COMMEMORACIÓ DEL TRES-CENTS
ANIVERSARI DEL SETGE DE BARCELONA DE 1713-14**

SAF. Servei d'Arxius de la Federació Catalana de Monges Benedictines

Federació Catalana de Monges Benedictines, 2013

SUMARI

INTRODUCCIÓ	2
ELS FETS.....	3
LES PROTAGONISTES.....	6
ELS ESPAIS	8
LA PROPOSTA DE COMMEMORACIÓ DEL SAF	10
CALENDARI	13

INTRODUCCIÓ

El 2014 la ciutat de Barcelona celebrarà el 300 aniversari del desenllaç de la Guerra de Successió (1701-1715), i especialment de la fi del setge que la ciutat patí durant els tretze mesos compresos entre el 25 de juliol de 1713 i l'11 de setembre de 1714.

L'Ajuntament de Barcelona, així com la Generalitat de Catalunya, estant treballant per oferir una programació adequada a la celebració d'aquest fet històric que tantes conseqüències polítiques, econòmiques, administratives i socioculturals comportà per tot el Principat. Conseqüències que visqueren, de primera mà i a primera línia, els dos monestirs de monges benedictines de la ciutat comtal: Sant Pere de les Puel·les i Sant Antoni i Santa Clara de Barcelona.

A dia d'avui, les comunitats successores d'aquests dos monestirs, Sant Pere de les Puel·les i Sant Benet de Montserrat, unides a través de la **Federació Catalana de Monges Benedictines** i mitjançant el seu Servei d'Arxius (el SAF), volen participar de la celebració dels 300 anys de la Guerra de Successió, tot recuperant aquells fragments de la seva història que encara avui es conserven entre els fons documentals dels arxius històrics d'aquestes comunitats.

Per fer-ho el SAF ha elaborat el present projecte, titulat **DOS MONESTIRS FEMENINS A PRIMERA LÍNIA DE FOC 1714-2014**. Un projecte que pretén apropar-se i analitzar la Guerra de Successió i els fets de 1714 des d'un altre punt de vista poc conegut, el de les monges barcelonines que visqueren a primera línia la guerra i el setge, que en patiren les conseqüències en primera persona i que l'endemà hagueren de començar de nou.

ELS FETS

Seguidament presentem els principals fets de la Guerra de Successió relacionats amb els dos monestirs de monges benedictines de la ciutat de Barcelona: Sant Pere de les Puel·les i Sant Antoni i Santa Clara de Barcelona.

11 de novembre de 1701

Felip V i Maria Lluïsa de Saboya, reis dels regnes hispànics, són a Barcelona en motiu de la celebració de Corts, i la reina visita el Monestir de Sant Antoni i Santa Clara de Barcelona.

24 de novembre de 1701

A les tres de la tarda, Felip V i Maria Lluïsa de Saboya, visiten el Monestir de Sant Pere de les Puel·les.

7 de novembre de 1705

Carles III entra a Barcelona.

17 d'abril de 1706

El 3 d'abril de 1706 Barcelona és bombardejada, i el dia 17 del mateix mes, Carles III es refugia al Monestir de Sant Pere de les Puel·les, el costat del baluard de Sant Pere. La comunitat li cedeix l'abadia, el claustre, el capítol, el cor, les tribunes i l'hort, a més de la relíquia del braç de l'apòstol Sant Pere.

12 de maig de 1706

L'atac borbònic cessa i Carles III abandona el monestir.

1709

Mort Eulàlia de Vilar, abadessa del Monestir de Sant Antoni i Santa Clara de Barcelona.

25 de juliol de 1713

Comença un nou setge a la ciutat de Barcelona. El Dr. Rifós, vicari general, obliga a abandonar la clausura a moltes comunitats. Durant el setge, les esglésies dels dos monestirs es convertiran en hospitals de dos dels batallons de la Coronela, la milícia civil que defensà la ciutat.

13 d'agost de 1714

El Monestir de Sant Antoni i Santa Clara de Barcelona, situat al costat del Baluard de Santa Clara i del portal de Sant Daniel, viu de primer mà la batalla de Santa Clara, l'inici de l'atac final del setge de 1713-1714.

11 setembre de 1714

El Monestir de Sant Pere de les Puel·les, situat darrere del baluard del Portal Nou, va ser escenari de l'últim combat del Setge de 1713-1714, el de l'11 de setembre. Fou el lloc per on entraren les tropes borbòniques i des d'on la ciutat defensava les muralles. Després de produir-se forts combats en l'hort del monestir, i de que l'edifici fos pres per uns i altres durant el dia, els defensors feren volar part de l'edifici.

La comunitat de Sant Antoni i Santa Clara de Barcelona no pot tornar al seu monestir molt malmès pels combats.

28 de juny de 1715

Mort Agnès d'Escarrer i d'Olzinelles, abadessa de Sant Pere de les Puel·les.

1715

La comunitat de Sant Antoni i Santa Clara de Barcelona redacta un memorial, per elevar-lo al rei, de les pèrdues que ha patit la comunitat des de l'abandó del seu monestir. La suma total ascendeix a més de 96.000 lliures.

5 de febrer de 1716

La comunitat de Sant Antoni i Santa Clara de Barcelona paga al pintor Joan Santis per haver pintat un quadre de l'antic Monestir de Sant Antoni i Santa Clara de Barcelona, expropiat pel rei Felip V des de que s'acabà el setge.

1716

La comunitat de Sant Antoni i Santa Clara de Barcelona es veu obligada a vendre plata perquè no té recursos.

4 d'abril de 1718

La Marquesa de Tamarit no pot pagar els censos de les collites al Monestir de Sant Antoni i Santa Clara de Barcelona a causa de la guerra i del setge de Barcelona de 1714.

29 de juliol de 1718

La comunitat de Sant Antoni i Santa Clara de Barcelona entra al seu nou monestir, el Palau Reial de Barcelona.

1723-1724

La comunitat de Sant Antoni i Santa Clara de Barcelona construeix una església al Saló del Borboll (actual Sala del Tinell). Per fer front a les seves despeses es veu obligada a crear un censal que no liquidarà fins el 1750.

3 setembre de 1729

Traslladen definitivament les sepultures de les santes fundadores al Palau Reial.

1835

La comunitat de Sant Pere de les Puel·les és obligada a abandonar el seu monestir romànic, que és convertit en presó fins que el 1873 l'estat liberal l'enderroca per vendre el solar per parts. Les monges construeixen un nou monestir en terrenys del mas Anglí de Sarrià, on encara avui resideixen.

1936

La comunitat de Sant Antoni i Santa Clara de Barcelona abandona al Palau Reial durant la Guerra Civil, i l'Ajuntament de Barcelona ocupa l'edifici. Durant la guerra formarà part de les dependències de l'Arxiu Reial de Barcelona.

1939

Quan la comunitat de Sant Antoni i Santa Clara de Barcelona vol recuperar el seu monestir es troba que li han expropiat. Comença un període de itinerància fins que el 1952 es fusionen amb la comunitat de Sant Benet de Mataró, resident a Santa Cecília de Montserrat, i es funda l'actual Monestir de Sant Benet de Montserrat, hereu de la comunitat barcelonina de Sant Antoni i Santa Clara.

LES PROTAGONISTES

Monestir de Sant Pere de les Puel·les de Barcelona

El Monestir de Sant Pere de les Puel·les de Barcelona és la primera comunitat monàstica femenina de la ciutat i la segona de Catalunya, després de la desapareguda comunitat femenina de Sant Joan de les Abadesses. Fou fundada pel comte Sunyer de Barcelona i de la seva esposa Riquilda abans del 16 de juny de 945, data en la qual el bisbe Guilarà de Barcelona consagrà l'església.

Sant Pere de les Puel·les fou una comunitat molt important dins la Catalunya comtal, acollint a l'excedent femení de l'alta noblesa catalana. Degut al seu emplaçament fora muralles primer i dins la ciutat després, fou testimoni i part involucrada en totes les guerres i setges que patí la ciutat, fins que l'exclaustració de 1835 en motivà la seva sortida, i el seu posterior assentament el 1879 a Sarrià; on ara resideixen. De l'antic monestir només en resta l'església, ara com a parròquia de Sant Pere de les Puel·les.

La comunitat d'avui continua el llegat de les germanes que l'han precedit, mantenint la seva presència a la ciutat de Barcelona de forma continuada durant més de mil anys.

Agnès d'Esquerrer i d'Olzinelles

Fou l'abadessa del Monestir de Sant Pere de les Puel·les entre 1693 i 1715. Professà el 18 de maig de 1650 com a monja al Monestir de Sant Pere de les Puel·les, i fou escollida abadessa el 7 d'agost de 1693. El 7 d'octubre de 1706 renuncià al càrrec, però continua com abadessa fins a la seva mort el 1715.

Maria Teresa i Maria Magdalena de Sans i de Miquel

Monges del Monestir de Sant Pere de les Puel·les. Eren germanes del General Francesc Sans de Miquel i de Monrodon, Cap del Regiment de la Diputació que defensava la banda de Mar (Pla de Palau). El seu fill, Ramon Sans Miquel i de Monrdon, capità de la Diputació, lluità al baluard de Sant Pere, el costat del monestir, i un germà seu, Lluís Sans i de Miquel, era capità del Regiment de la Concepció.

Teresa Sans de Miquel i de Monrodon

Filla de del General Francesc Sans de Miquel i de Monrodon, professà l'1 de juliol de 1733 al Monestir de Sant Pere de les Puel·les, del qual en fou escollida abadessa el 1753, fins el 1781.

Francesca de Lanuza i d'Oms

Monja del Monestir de Sant Pere de les Puel·les. Professà el 15 de gener de 1702. Era germana de Joan de Lanuza i d'Oms, comte protector del Braç Militar, que l'11 de setembre de 1714 acompanyà Rafael Casanova a la batalla, i prengué la bandera de Santa Eulàlia, quan aquest primer caigué ferit. El seu fill gran, Antoni de Lanuza i de Gelabert, germà de Francesca, fou capità de la Coronela i morí l'11 de setembre de 1714 defensant el Baluard de Migdia.

Monestir de Sant Antoni i Santa Clara de Barcelona

Per al seva banda, el Monestir de Sant Antoni i Santa Clara de Barcelona, fundat fora muralles de Barcelona el 1236, fou la primera comunitat clarissa de Catalunya. Si bé, és cert que en posterioritat, el 1513, la comunitat de monges clarisses es passà a l'ordre benedictí, fins a la seva extinció el 1952. Moment en el qual es fusionà amb el monestir benedictí de Sant Benet de Mataró, fundat el 1881 a la ciutat de Mataró. Aquesta unió suposà l'extinció de les dues comunitats preexistents (Sant Antoni i Santa Clara de Barcelona i Sant Benet de Mataró), i la fundació de la jove comunitat de Sant Benet de Montserrat.

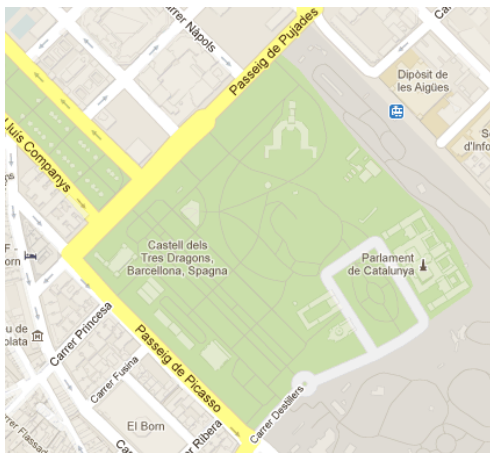
L'emplaçament originari del Monestir de Sant Antoni i Santa Clara de Barcelona es trobava situat a on a partir de 1716 va construir la Ciutadella, i a on actualment es troba el Parc de la Ciutadella. Sant Antoni i Santa Clara de Barcelona patí de primera mà el setge de Barcelona de 1713-1714 de la Guerra de Successió, sobretot durant la Batalla de Santa Clara (13 d'agost de 1714). I el desenllaç final fou més dur per aquesta comunitat, ja que després de la capitulació les monges ja no pogueren recuperar el seu monestir, tant perquè quedà molt malmès com també perquè més tard va ser expropiat pel rei amb la finalitat d'edificar-hi la Ciutadella. Aquesta construcció també afectà part del barri de la Ribera, a on aquesta comunitat tenia la majoria de censos, la seva principal font de finançament.

ELS ESPAIS

Són diversos els espais de la ciutat de Barcelona on encara es conserva l'empremta de les dues comunitats benedictines femenines de la ciutat, indrets que foren importants escenaris de la Guerra de Successió i del setge de 1713-14.

- Església parroquial de Sant Pere de les Puel·les
- Baluard de Sant Pere
- Carrers Sant Pere Més Baix, Sant Pere Mitjà i Sant Pere Més Alt

- Parc de la Ciutadella

- Baluard de Santa Clara

- Mercat del Born (cases del barri de la Ribera)

- Carrer Baixada de Santa Clara

- Palau Reial de Barcelona
(seu del Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona, el Museu Marès i antiga seu de l'Arxiu Reial de Barcelona)

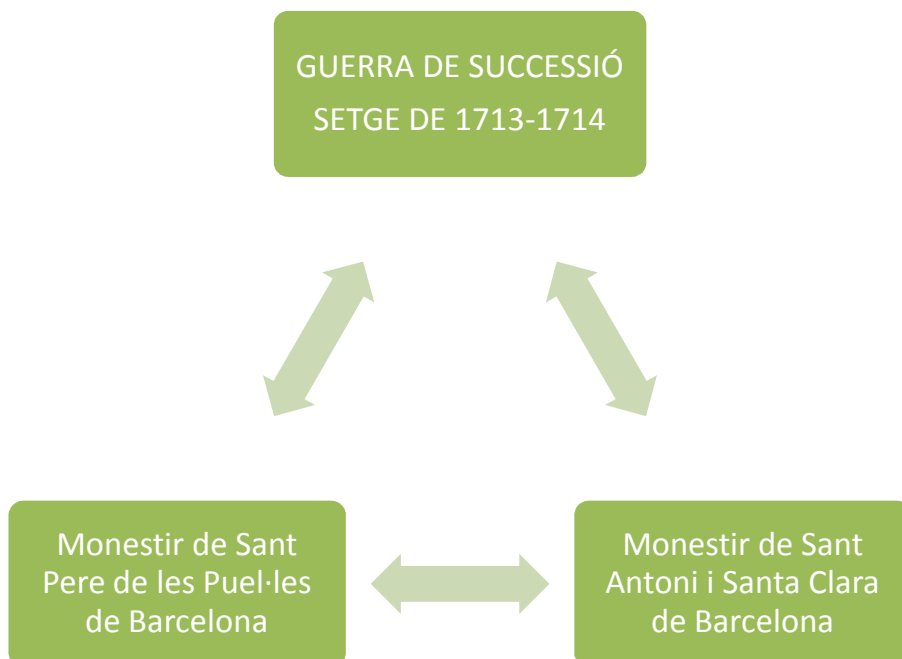
LA PROPOSTA DE COMMEMORACIÓ DEL SAF

El **SAF**, com a servei d'arxius de la Federació Catalana de Monges Benedictines, té per **missió** aplegar, gestionar, conservar i difondre el patrimoni documental passat, present i futur de les diferents comunitats que l'integren: Sant Pere de les Puel·les, Sant Daniel de Girona, Sant Benet de Montserrat, La Santa Família de Manacor i Santa Maria de Puiggraciós.

Dues d'aquestes cinc comunitats són les hereves dels monestirs de monges benedictines de la ciutat de Barcelona que visqueren en primera persona la Guerra de Successió a Barcelona i les seves conseqüències. **Sant Pere de les Puel·les i Sant Antoni i Santa Clara de Barcelona** (comunitat integrant en la fundació de Sant Benet de Montserrat) es trobaven a primera línia de foc, darrera de les muralles modernes de la ciutat, prop els baluards de Sant Pere i de Santa Clara. Per això foren escenaris dels combats més crus del final del setge de 1714, i per això patiren durament les conseqüències del desenllaç, amb la ruïna i fins i tot la pèrdua total dels seus monestirs, els dos primers monestirs femenins fundats a la ciutat de Barcelona.

És per això que, la Federació Catalana de Monges Benedictines, a través del SAF, pren la iniciativa de participar en els actes de commemoració del setge de Barcelona de 1713-1714, i a tal fi elabora el present projecte.

Un projecte que es centra en la Guerra de Successió a Barcelona i les vivències d'aquesta guerra a través del testimoni de dues comunitats femenines.

El SAF gestiona el **patrimoni històric** dels monestirs que integren la Federació, i entra les finalitats d'aquesta gestió, no només hi ha la conservació, sinó també la difusió. Per això, el SAF no només du a terme aquella activitat pròpiament arxivística (classificació, descripció, conservació, atenció a l'investigador, etc.) sinó que programa i desenvolupa tot tipus d'activitat formatives i culturals: itineraris històrics, jornades d'estudi, visites guiades, conferències, tallers, etc.

Des d'aquest punt de vista, el SAF planteja un projecte **de commemoració dels 300 anys de 1714** centrat en l'elaboració de l'exposició temporal **Monestirs en temps de guerra. Sant Pere de les Puel·les i Santa Clara de Barcelona, 1701-1718**. Una exposició comissionada pel SAF i produïda pel Museu d'Història de Barcelona (MUHBA) que s'exposarà a la Capella de Santa Àgata del maig a l'octubre de 2014. Al voltant d'aquesta exposició, el SAF t'he previst oferir un seguit d'activitats complementàries.

Exposició

- Exposició temporal "Monestirs en temps de guerra. Sant Pere de les Puel·les i Santa Clara de Barcelona, 1700-1718"
- MUHBA, maig - octubre 2014
- Edició d'un llibret de sala de l'exposició

Itinerari històric

- *Dos monestirs a primera línia de foc. Sant Pere de les Puel·les i Santa Clara de Barcelona a la Guerra de Successió*
- Cada últim dissabte de mes, de 10:00 a 13:00 h pels barris de Sant Pere i la Ribera de Barcelona

Jornada d'estudi

- *L'Església a la Guerra de Successió*
- MUHBA, octubre de 2014

Documental

- *En lo últim siti. Sant Pere de les Puel·les i Santa Clara de Barcelona a la Guerra de Successió*
- Presentació del documental al Museu d'Història de Barcelona

Concert

- *Records d'una vida en temps de guerra. L'abadessa Agnès d'Esquerrer, 1693-1715*
- Agnès d'Esquerrer, abadessa del Monestir de Sant Pere de les Puel·les (1693-1715), recorda la seva vida al monestir des de la seva professió al 1650 fins la seva mort el 1715, després de viure la Guerra de Successió.
- Parròquia de Sant Pere de les Puel·les, 13 de juny de 2014 a les 20:30 h

Visita guiada

- *La memòria guardada. L'Arxiu del Monestir de Sant Pere de les Puel·les i la Guerra de Successió*
- Visita guiada per grups amb concertació prèvia

Publicació

- *Petita Història de Rafael de Casanova i l'Onze de Setembre*
- Reedició d'aquest llibre d'Editorial Mediterrània amb il·lustracions de Pilarín Bayés, amb una fitxa didàctica perquè els petits coneguins la Guerra de Successió i els dos monestirs de monges benedictines tot jugant

Així doncs, la proposta plantejada des del SAF abraça un ampli públic, des de la comunitat científica, amb unes jornades d'estudi, fins a la població en general a través d'activitats culturals com els itineraris històrics, el concert, l'exposició... Activitats, amb possibilitat d'arribar a diferents públics i de diferents edats, com ara als més petits a través de la reedició de la *Petita Història de Rafael de Casanova i l'Onze de Setembre* que inclou una fitxa didàctica.

CALENDARI

Proposta inicial de calendari:

Octubre 2013

- Inici dels itineraris històrics: *DOS MONESTIRS A PRIMERA LÍNIA DE FOC. Sant Pere de les Puel·les i Santa Clara de Barcelona a la Guerra de Successió*

Maig 2014

- Inauguració de l'exposició: *MONESTIRS EN TEMPS DE GUERRA. Sant Pere de les Puel·les i Santa Clara de Barcelona, 1701-1718*

Juny 2014

- Visita guiada: *LA MEMÒRIA GUARDADA. L'Arxiu del Monestir de Sant Pere de les Puel·les i la Guerra de Successió*

En motiu del Dia Internacional dels Arxius s'oferiran visites guiades a l'Arxiu del Monestir de Sant Pere de les Puel·les de Barcelona en diferents horaris de visita, matí i la tarda, per a grups de màxim 20 persones.

- Concert: *Records d'una vida en temps de guerra. L'abadessa Agnès d'Esquerrer, 1693-1715*

Concert de música contextualitzada. A través dels cants litúrgics de la comunitat de monges de Sant Pere de les Puel·les i de la música de l'època, s'escenificarà els principals fets que va viure aquesta comunitat entre 1701 i 1715: la visita del Felip V i la seva esposa María Lluïsa de Saboya el novembre de 1701, la visita i estada al monestir de l'Arxiduc Carles el 1705, l'abandó i destrucció del monestir l'onze de setembre de 1714, etc.

Setembre 2014

- Presentació del documental: *EN LO ÚLTIM SITI. Sant Pere de les Puel·les i Santa Clara de Barcelona a la Guerra de Successió*

Octubre 2014

- Jornades d'estudi: *L'Església a la Guerra de Successió*
- Clausura de l'exposició i dels actes de celebració.

SAF. Servei d'Arxius de la Federació Catalana de Monges Benedictines

Monestir de Sant Benet - 08199 Montserrat

93 835 00 78 ext. 26

saf.mbc@gmail.com

www.federaciobenedictines.cat

@SAFmbc

<http://www.facebook.com/saf.mbc>